

3. Дмитрук, А. В. Методика подготовки и проведения занятий с использованием учебных тренировочных и тренажерных средств [Текст]: уч.-метод. пос. / А. В. Дмитрук. – Гродно: ГрГУ, 2012. – 95 с.
4. Завалова, Н. Д. Особенности восприятия летчика в полете по приборам [Текст] / Н. Д. Завалова, В. А. Пономаренко. – М., 1975. – 12 с.
5. Макаров, Р. Н. Основы формирования профессиональной надежности летного состава гражданской авиации [Текст]: уч. пос. / Р. Н. Макаров. – М.: Воздушный транспорт, 1990. – 384 с.
6. Макаров, Р. Н. Психологические основы дидактики летного обучения [Текст] / Р. Н. Макаров, Л. В. Герасименко, Н. А. Нидзий. – М.: МАКЧАК, 2000. – 328 с.
7. Макаров, Р. Н. Человек в измерениях XX века. Прогресс человечества в двадцатом столетии. Т. 6 [Текст] / Р. Н. Макаров. – М.: МАПЧАК, 2003. – 409 с.
8. Неделько, В. Н. Проблемы оценки уровня профессиональной подготовленности курсантов на авиационных тренажерах [Текст] / В. Н. Неделько, Ю. В. Щербина // Радіоелектронні комп'ютерні системи. – 2007. – № 6 (25). – С. 86–91.
9. Сергеев, С. Ф. Методология проектирования иммерсивных тренажеров операторов систем слежения [Текст]: маг. науч.-техн. конф. / С. Ф. Сергеев, Г. Л. Коротеев, В. Н. Соколов // Передовые технологии в авиационном приборостроении. – СПб.: Изд-во Политехн. ун-та, 2009. – С. 96–101.
10. Невзоров, Р. В. Методы обучения курсантов-летчиков ведению воздушного боя [Текст] / Р. В. Невзоров // Армия и общество. – 2014. – № 3 (40). – С. 2–9. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/metody-obucheniya-kursantov-letchikov-vedeniyu-vozdushnogo-boya>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Лузік Е. В.
Дата надходження рукопису 17.02.2017*

Роман Вікторович Невзоров, кандидат педагогічних наук, старший викладач, кафедра тактики авіації та льотної експлуатації літальних апаратів, Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, вул. Сумська, 77/79, м. Харків, Україна, 61023
E-mail: roman.nevzorov@list.ru

УДК 37.091.3

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.96966

АНАЛІЗ ПРОГРАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕТАПІВ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

© **З. М. Стукаленко**

Дослідження присвячено психолого-педагогічному аспекту феномену «професійна толерантність» майбутнього вчителя музичного мистецтва. Проведено аналіз дослідно-експериментальної роботи, що проходив у три етапи: процесуальний, проектувально-конструктивний, організаційно-діяльнісний в процесі фахової підготовки. Особливу увагу акцентовано на програмі організаційно-діяльнісного етапу педагогічного експерименту, що визначає динаміку формування герменевтичних умінь

Ключові слова: професійна толерантність, музичне мистецтво, етапи експерименту, герменевтичні вміння, фахова підготовка

1. Вступ

У науковому осмисленні світової спільноти глобального розуміння набуває феномен толерантності, що відповідає складним процесам міжнародного, міжконфесійного та міжкультурного спілкування народів.

Аналіз фактичного матеріалу, дані світової та вітчизняної наукової літератури засвідчують, що усвідомлення виміру толерантності відбувається на усіх рівнях суспільства – макросоціальному (соціетальний) і мезосоціальному (рівні міжособистісних стосунків). Феномен «толерантність» у реаліях сьогодення все більше привертає увагу дослідників галузей різних наук та обґрунтовується в працях видатних філософів, соціологів, психологів та педагогів.

Тому доцільно називати ту систему факторів, що спроможні розв'язати коло проблем у формуванні професійної толерантності й допомагають підвищити ефективність педагогічного процесу. Таку систему факторів доцільно назвати «моделлю толерантної поведінки», що «передбачає повагу прав іншої людини, зокрема, право бути іншим, утримуватися від заподіяння небезпеки, оскільки заподіяне іншій людині лихо означає лихо для всіх і для кожного» [1]. Тому система підготовки кадрів повинна враховувати ті умови, у яких потрібно пристосовуватися в працювати майбутньому фахівцю. Тож усвідомлення себе у певній професії передбачає у вихователів будь-якої сфери особливої якості – професійної толерантності, у якій, по суті, інтегруються всі важливі

ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва.

В свою чергу це передбачає урізноманітнення форм практичного засвоєння музичного мистецтва та сприяє розвитку і задоволенню їх естетичних потреб. Отже, зважаючи на зазначене, дослідження професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва є своєчасним і доцільним.

2. Літературний огляд

Аналіз досліджень, пов'язаних з проблемою толерантності, дозволяє констатувати значний інтерес науковців до різних її аспектів, а саме: філософського та соціально-психологічного – А. Скок [1]; інтенсифікації професійної толерантності в процесі фахової підготовки майбутніх учителів – Ю. Ірхіна [2]; проблеми герменевтичного підходу у галузі музичної педагогіки як основи процесів комунікації – Д. Лісун [3]; застосування колективних форм організації навчальної діяльності учнів – О. Пометун [4]; проблеми інтерпретації музичного твору як ключовий момент у формуванні толерантності в процесі професійної підготовки студентів – І. Полубояринова, О. Ляшенко [5, 6].

Незважаючи на досить значний спектр наукових досліджень, поза увагою науковців залишається проблема феномену «професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва» у змісті підготовки сучасного педагога. З урахуванням потреб сучасного суспільства, актуалізується проблема переорієнтації вищої педагогічної освіти на підготовку фахівця нового типу, висококваліфікованого, з творчим мисленням, нестандартним підходом до вирішення професійних завдань.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – розкрити суть дослідно-експериментальної роботи з формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва та обґрунтувати роль зазначеного феномену у змісті підготовки сучасного педагога.

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Проаналізувати етапи дослідно-експериментальної роботи з формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

2. Розкрити зміст герменевтичних умінь у процесі інтерпретації музичних творів.

3. Обґрунтувати роль спецкурсу «Професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва» у формуванні досліджуваної якості.

4. Суть дослідно-експериментальної роботи з формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва

Професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається як особистісна якість, професійна позиція, яка формується під час суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в процесі музично-творчої діяльності; здатність сприймати чужі думки, характер поведінки та інші особливості в процесі спілкування з творами музич-

ного мистецтва.

Ураховуючи специфічні характеристики процесу формування професійної толерантності майбутніх учителів музичного мистецтва визначено класифікацію груп методів, які забезпечують цілеспрямованість зазначеного процесу, з-поміж яких: групи дискусійних, конструктивних, проєктивних, ігрових, тренінгових та ціннісно-аналітичних методів.

Дослідно-експериментальна робота проводилася у три етапи: процесуальний, проєктувально-конструктивний, організаційно-діяльнісний в умовах реального навчального процесу. Так, на кожному із етапів було використано педагогічні прийоми та методи, які певним чином доповнювали або дублювали один одного з метою реалізації виокремлених педагогічних умов для успішного формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

На кожному етапі розв'язуються завдання з формування професійної толерантності студентів. Зважаючи на специфіку вивчення дисциплін історико-теоретичного, музично-інструментального й вокально-хорового циклів, а також концертно-виконавської та виробничої (педагогічної) практик, які проводяться в колективній, груповій та індивідуальній формах, на кожному етапі формування професійної толерантності залучали студентів усіх курсів одночасно. Це дало змогу оцінити якість роботи різноманітних ланок вищого навчального педагогічного закладу й побудувати модель як еталон, спираючись на який, здійснюється орієнтування на результат – формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

I етап (процесуальний) передбачав введення педагогічної умови – створення ситуації успіху в музично-творчій діяльності, де повинні використовуватися як традиційні форми навчання, так і інтерактивні. Мета першого етапу полягала в перевірці сформованості толерантності студентів після вступу у ВНЗ шляхом опитування, тестування, виконання письмових робіт. Організаційними формами навчання є: індивідуальні; інтерактивні; конкурси, олімпіади; самостійна робота; педагогічна практика.

Зміст навчального курсу «Педагогічна практика» «спрямовує студента на розуміння особливої сфери соціокультурної практики, у процесі якої студент має усвідомлювати особистісну й соціальну значущість своєї професії» [2], творчо й критично мислити, уміти ставити мету й формулювати завдання пов'язані з реалізацією культурно-професійної діяльності, знати концептуальні засади з теорії та методики музичної освіти, володіти сучасними методами пошуку, обробки, інтерпретації й використання інформації.

II етап (проєктувально-конструктивний), метою якого є формування базових знань, умінь та навичок у галузі інформаційно-комунікативних технологій та особливостей їх застосування у навчальному процесі з дисциплін фахового блоку. Під час проєктувально-конструктивного етапу експерименту зосереджено увагу на реалізації другої педагогічної умови – застосування інформаційно-комунікативних технологій у контексті інформати-

зації музичної освіти. Завдання полягало у застосуванні різних видів ІКТ, формуванні такого навчального простору, який надає рівні можливості професійної підготовки для кожного. Використовувалися інтерактивні методи, моделювання фахових сценаріїв, рольові, кейс-метод.

III етап (організаційно-діяльнісний) характеризується впровадженням третьої педагогічної умови – застосування герменевтичних умінь у процесі інтерпретації музичних творів. Герменевтика (від грец. тлумачити) – напрям наукової діяльності, пов'язаний із дослідженням, тлумаченням, поясненням та розумінням тексту. У контексті музично-педагогічної діяльності феномен герменевтики має широке визначення. З позиції музичної освіти таким явищем є художній текст, музичний твір та його складові компоненти, об'єкти та суб'єкти педагогічного процесу, педагогічні взаємовідносини тощо.

Метою цього етапу є продовження формування професійної толерантності під час вивчення навчальних курсів та спецкурсів, спрямованих на збагачення систематизації знань студентів про досліджувану якість. Студентам потрібно було опанувати три методи, що найбільш повно відбивають динаміку формування герменевтичних умінь: цілісний аналіз-інтерпретація музичних творів, критичний та компаративний аналіз музичних творів [3].

Ці методи уможливають пошук балансу між об'єктивним і суб'єктивним, що збагачується особистісним смыслом та передбачає активізацію процесу формування студентом особистісного розуміння змісту музичного твору, спираючись на суб'єктивний життєвий досвід і особистісні цінності та на цінності загальнолюдські, зокрема, толерантність.

Аналізуючи науковий доробок напрацьовань О. Пометун і Л. Пироженко, які надають пріоритетного значення впровадженню в практику школи інтерактивних навчальних технологій, в основу технології навчального співробітництва покладено вміння організувати процес навчання на основі співпраці, співтворчості викладача і студентів. Ця технологія передбачає побудову навчання на основі активної взаємодії всіх учасників навчального процесу з використанням різноманітних засобів інформації, діалогічного характеру навчання [4]. Застосовувалися такі герменевтичні прийоми, як образні порівняння, метафори, додаткові асоціації, використання наративізації, алегоризації, дискутування, здійснення незалежного експертного оцінювання виконання студентом музичного твору та виконання творчих завдань.

Організаційно-педагогічна система формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва реалізується в процесі опанування розробленого нами спецкурсу «Професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва», а також під час навчальної роботи, асистентської практики, стажування, у позааудиторній і самостійній роботі.

Музично-інтерпретаційна діяльність майбутніх учителів музичного мистецтва є творчим спрямуванням у фаховій підготовці та складовою частиною цілісного підходу до розв'язання завдань дослідження. «Інтерпретація є структурованим способом у ви-

конавському часі та просторі творчого спілкування особистості (Я) з Іншим у собі (з автором музичного твору)» [5]. На думку О. Ляшенко «нескінченної варіативної можливості не існує, а діапазон трактувань має певні обмеження. Їхня наявність переводить інтерпретацію з площини психологічної свободи в площину наукового методу пізнання» [6]. Проникнення в задум автора і адекватність його відтворення відбувається на основі «декодування об'єктивної суті твору з включенням таких суб'єктивних механізмів особистісно-психологічного плану, як асоціативність сприймання, емоційна реакція» [6]. На підставі цього зазначимо, що ключовим моментом у різноманітності герменевтичного підходу, що висуває вимогу адекватного відновлення змісту музичного твору, слугує толерантність.

При застосуванні герменевтичних умінь у процесі музично-інтерпретаційної діяльності було запропоновано таке творче завдання: створення студентських анотацій до творів зі слухання музики в курсі «Практикум зі шкільного репертуару», що відбувався за наступним планом:

1. Написати загальні відомості про твір (інформація про композитора, визначення місця даного твору у спадщині автора, історичні та жанрові стилістичні аспекти, історія створення, цікаві факти із біографії автора).

2. Проаналізувати з погляду музикознавства форми твору з оглядом основних засобів музичної виразності, жанрово-стильовими узагальненнями та виявленням закономірностей художнього впливу музики.

3. Описати методику вокально-хорової роботи над твором шкільного пісенного репертуару із зазначенням особливостей подолання інтонаційних та ритмічних труднощів.

5. Результати дослідження

Сучасна людина вступає в різноманітні і дедалі більше ускладнені багатовимірні соціокультурні зв'язки та стикається з необхідністю, яка нерідко перетворюється на гостру проблему – досягнення адекватного розуміння, злагоди і гармонії у взаєминах і взаємодії з навколишнім світом. Герменевтичні вміння дозволили виділити комплекс універсальних для гуманітарного пізнання положень, відповідно до яких найбільш повним та адекватним є розуміння людини з гуманістично-толерантних позицій, а саме: діалогічна опора на витримку та розуміння як основа герменевтики; органічне поєднання пізнання з самопізнанням; поєднання когнітивного і художньо-естетичного підходів у процесі навчання; дивінація у внутрішній світ і психологію іншого «Я» та в педагогічну ситуацію загалом.

Ураховуючи специфіку майбутньої професії, спрямування майбутнього вчителя музики на роботу в загальноосвітній школі, особливу увагу приділяли підбору шкільного пісенного репертуару для досягнення емоційного контакту з учнями завдяки виразній манері виконання та здійсненню адекватної інтерпретації творів. Зважаючи на це, майбутній учитель музичного мистецтва загальноосвітньої школи повинен не просто бути обізнаним з навчально-художнім

репертуаром шкільної програми, знати музичний та поетичний текст твору, але й глибоко усвідомлювати та розкривати ідейно-художній зміст і педагогічне спрямування твору, на належному мистецькому рівні виконувати його – співати та грати. При цьому рівень виконавської майстерності базується на умінні регулювати власними емоціями, тримати самоконтроль, бути тактовним, толерантним, що залежить від внутрішнього стану психологічної рівноваги.

Пісенний репертуар початкової школи, запропонований програмою з «Музичного мистецтва», опрацьовувався студентами у процесі вивчення дисципліни «Практикум зі шкільного пісенного репертуару». Зважаючи на те, що майбутньому вчителю музичного мистецтва для успішного здійснення навчально-виховної роботи слід володіти значним сучасним пісенним репертуаром, постійно оновлювати його. Тому провідним завданням ми вважали самостійно здійснити підбір та зробити аналіз-інтерпретацію пісенного репертуару творів сучасних митців. Після проведення практикуму, студентам було запропоновано впровадити у навчально-виховний процес під час педагогічної практики у загальноосвітній школі. Для створення анотацій в курсі «Методика музичного виховання» ми пропонували твори дитячої музики, які входять до списку додаткового репертуару із слухання і рідко звучать на уроках музики в школі. Такі завдання розвивають творче мислення і комунікативність, толерантність під час співпраці в групі; надають можливість студенту у його майбутній професійній діяльності відповідати на будь-які запитання учнів стосовно твору, який вони слухають.

Серед завдань, які проводились під керівництвом учителя, пропонувалось використання компаративного аналізу:

- зробити аналіз, інтерпретацію і оцінку художнього образу на основі тематичного порівняння його з аналогічним в інших видах мистецтва;
- аналіз стилю хорового диригента;
- зробити порівняльний аналіз виконавських версій одного твору та та зробити висновки щодо особливостей індивідуального виконавського стилю кожного з диригентів-хормейстерів.

На даному етапі ми намагалися забезпечити впровадження комп'ютерних технологій у музичну творчість та створити такий навчальний простір, що надає рівні можливості професійної підготовки для кожного, спрямований на формування таких показників професійної толерантності, як інформаційно-комунікативна культура та професійна компетентність.

Майбутні учителі музичного мистецтва презентували фахові проекти, з-поміж яких були комп'ютерні презентації в Power Point, друкували текст у нотному редакторі «Sibelius» та «Finale». Так, ми впроваджували матеріал курсу за рівнями, який

складався із компонентів: методичний посібник по роботі з нотним редактором «Sibelius»; портфоліо; презентації в Power Point; «ресурси для вчителя»; «книга для студента»; «робочий зошит»; відеомонтаж академконцертів та музичних конкурсів, додатки.

Розроблений спецкурс «Професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва» ґрунтувався на нових концептуальних підходах до формування досліджуваної якості. Метою його є підготовка висококваліфікованого вчителя музичного мистецтва, здатного оперативно розв'язувати проблемні педагогічні ситуації. Викладач повинен уміти: працювати в інноваційних умовах; толерантно реагувати на різні можливі суперечки у стосунках учитель-учень, учень-учень. Після завершення спецкурсу студенти зазначали, що вони усвідомили значущість професійної толерантності для майбутньої професійної діяльності. Застосовані навчально-методичні матеріали із впровадженням засобів ІКТ сприяли підвищенню рівня інформаційної грамотності взагалі та розвитку вмінь і навичок працювати з професійною інформацією. Студенти навчилися оцінювати реалії та знаходити виходи із конфліктних ситуацій.

6. Висновки

1. Таким чином, протягом першого та другого етапів педагогічного експерименту під час вивчення фахових дисциплін у майбутнього вчителя музичного мистецтва формується уявлення про специфіку формування та сутність феномена «професійна толерантність», а на третьому – організаційно-діяльнісному етапі, із впровадженням спецкурсу, розвиваються та поглиблюються професійно-педагогічні базові питання, уміння і навички щодо формування досліджуваної якості.

2. Зміст герменевтичних умінь у процесі інтерпретації музичних творів керуються певними принципами (когнітивності, евристичності, розвитку активності майбутнього вчителя музичного мистецтва, діалогу між викладачем та студентом, герменевтичного кола), що є органічним поєднанням творчого задуму автора із інтерпретатором, яке ґрунтується на розумінні та емпатії.

3. Запропонований спецкурс «Професійна толерантність майбутнього вчителя музичного мистецтва» спрямований на формування у студентів внутрішньої потреби у професійній толерантності, прагнення до самоактуалізації та професійного зростання тощо.

Отже, описані вище форми, методи, засоби і прийоми організації процесу формування професійної толерантності майбутнього вчителя музичного мистецтва в навчально-пізнавальній та самостійній роботі студентів уможливають ефективне формування досліджуваного явища в процесі фахової підготовки.

Література

1. Скок, А. Г. Соціально-психологічні умови формування комунікативної толерантності у викладача вищого навчального закладу [Текст]: дис. ... канд. псих. наук / А. Г. Скок; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2007. – 194 с.

2. Ірхіна, Ю. В. Формування професійної толерантності майбутніх викладачів вищої школи [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Ю. В. Ірхіна. – Одеса, 2011. – 20 с.
3. Лісун, Д. В. Сутнісна характеристика та структура професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця [Текст] / Д. В. Лісун // Наукові записки. Серія: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 68–74.
4. Пометун, О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання [Текст]: наук.-метод. пос. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; ред. О. І. Пометун. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
5. Полубояринова, І. І. Проблема інтерпретації музичного твору в процесі професійної підготовки музично обдарованих студентів [Текст] / І. І. Полубояринова // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 1 (8). – С. 70–73.
6. Ляшенко, О. Д. Художня інтерпретація творів мистецтв в теорії та практиці наукового аналізу [Текст]: наук.-мет. журн. / О. Д. Ляшенко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2011. – № 2. – С. 58–63.
7. Алексеева, Е. В. Психологические основы толерантности учителя [Текст] / Е. В. Алексеева, С. Л. Братченко // Монологи об учителе. – СПб.: СПбАППО, 2003. – С. 165–172.
8. Иванов, И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел [Текст] / И. П. Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – 207 с.
9. Мазур, Т. Г. Гуманізація стосунків в навчально-виховному процесі [Текст] / Т. Г. Мазур // Початкова школа. – 1996. – № 9. – С. 5–6.
10. Москаленко, В. Г. Творческий аспект музыкальной интерпретации [Текст] / В. Г. Москаленко. – К.: Муз. Україна, 1994. – 205 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Черкасов В. Ф.
Дата надходження рукопису 20.02.2017*

Стукаленко Зоя Михайлівна, кандидат педагогічних наук, кафедра музично-теоретичних та інструментальних дисциплін, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, Україна, 25006
E-mail: stukalenz@gmail.com

УДК 377.1 : 331.552

DOI: 10.15587/2519-4984.2017.97258

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ УМІННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ МАШИНОБУДІВНОГО ПРОФІЛЮ

© Л. Л. Сушенцева

У статті обґрунтовано сутність професійної мобільності у педагогічній теорії та практиці. Доведено, що професійна мобільність є інтегрованою якістю особистості, що є необхідною для успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці, і передбачає готовність кваліфікованого робітника до зміни виконуваних професійних завдань, робочого місця, здатність швидко освоювати нові спеціальності. Визначено вплив інтелектуальних умінь на формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників машинобудівного профілю

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, особистість, кваліфікований робітник, машинобудівний профіль, інтелектуальні уміння

1. Вступ

Стрімкий розвиток техніки, удосконалення технології і автоматизація виробництва докорінно змінюють зміст та характер трудової діяльності сучасного кваліфікованого робітника. Це виявляється, перш за все, в широкій «інтелектуалізації» праці, що пов'язано із зростанням ролі розумових операцій в процесі виконання професійної діяльності. Успішність у професійній діяльності, досягнення вершин професіоналізму залежить від зовнішніх та внутрішніх передумов. Внутрішніми передумовами є наявність у людини високорозвинених загальних і спеціальних здібностей, емоційно-вольових властивостей, сформованості професій-

но-важливих якостей, навченості. Зовнішніми передумовами є вплив соціально-економічного і професійного середовища. Включення майбутнього кваліфікованого робітника машинобудівного профілю в трудову діяльність породжує формування і прояв такої якості особистості як професійна мобільність, що є необхідною для успішної життєдіяльності в умовах сучасного ринку праці.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій та постановка проблеми.

Сьогодні професійна мобільність відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному суспільстві, адже вона прямо пов'язана з рівнем професійної підготовки особистості. Поняття «професійна мобіль-